دژەوانەکان
لەقورئاندا

چەندین ئایەت لەقورئاندا هەن زۆر زەحمەتە بیانخەینە ژێر تیشکی لۆژیکەوە. لەم رووەوە قورئان وەك ئایینەکانی دیکەی ئاسمانی ناچێتە ژێر خوێندنەوەی لۆژیکەوە، لەسەر مروڤ پێویستە یان ئەوەتا بروا بەوە بهێنێت کەئیسلام هێناویەتی بەبێ ئەوەی لۆژیکانە بیری لێبکاتەوە، یان بخرێتە ژێر تیشکی لۆژیکەوەو گومان بخرێتە دەروونی مرۆڤەوە.

پێناسەی ئیمان (بڕوا-faith) بەراست دانانی شتێکە بەبێ هیچ بەڵگەیەك. بەم پێیە زۆرینەی ئیماندارەکان ئیمانیان ناخەنە ژێر رکێفی لۆژیکەوە تا ئەم ئیمانەیان بەرەو کەمبوونو نەمان نەبزوێت.

ئەوەی پاڵ بەمرۆڤەوە دەنێت ئیسلام بخاتە ژێر رکێفو خوێندنەوە لۆژیکەوە پێلەسەرداگرتنی زانایانی ئیسلامە لەسەر ئەوەی هەوڵدەدەن وا لەقورئان بکەن کەلەناوەرۆکەکەیدا هەموو شتێك هەیە هەر لەئایینەوە تا دەوڵەتو زانستیش،

هەروەها پێلەسەرداگرتنیان لەوەی كەقورئان لەتەفسیر كردنی دیاردە سروشتیەكان پێش زانستی سەردەم كەوتووە.

با بەم ئایەتە دەست پیٚ بكەین

وَمَا أَرْسَلْنَا مِن رَّسُولٍ إِلاَّ بِلِسَانِ قَوْمِهِ لِيُبَيِّنَ لَهُمْ فَيُضِلُّ اللَّهُ مَن يَشَاء وَيَهْدِي مَن يَشَاء وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ (ابراهيم-4)

(ئێمە هیچ پەیامبەرێكمان نەناردووە مەگەر بەزمانی قەومەكەی خۆی، تاهەموو شتێكیان بۆ ڕوون بكاتەوە، ئیتر خوا ئارەزووی هەبێت هەندێك كەس گومڕا دەكا وهەندێكیش هیدایەت دەكات، هەر خۆی باڵا دەستەو دانایە)

هەروەها وَكَذَلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لِّتُنذِرَ أُمَّ الْقُرَى وَمَنْ حَوْلَهَا وَتُنذِرَ يَوْمَ الْجَمْعِ لا رَيْبَ فِيهِ فَرِيقٌ فِي الْجَنَّةِ وَفَرِيقٌ فِي السَّعِيرِ, الشوري-7)

(هەروەها قورئانێكی عەرەبیمان پیٚ وەحی كردیت بۆ ئەوەی شاری مەككە- ام القری-و دەوروبەری ئاگادار بكەیتەوە بەتایبەت لەو ڕۆژەی كەهەموو كەسێكی تێدا كۆدەبێتەوە كەهەر ڕوودەدات، ئینجا دەستەیەك بۆ بەهەشتو دەستەیەكیشیان بۆ دۆزەخ).

ئەوەی لەم دوو ئایەتە تێدەگەن، بەپێی لۆژیك، ئەوەیە كەخوا هیچ پەیامبەرێك بۆ هیچ قەومێك نانێرێت مەگەر بەزمانی خۆیان نەبێت تا بەباشی لەیەكتر تێبگەن.

جا کاتێکیش محمدی بەزمانی عەرەبی نارد مەبەست لەوەیە کەبۆ قەومی عەرەبی ناردووە بەڵام بەپێچەوانەی ئەم ئایەتەوە لەسورەتێکی دیکەدا قورئان پێمان دەڵێت ئیسلام بۆ بەراستدانانو تەواوکردنی کتێبە ئاسمانیەکانی دیکە هاتووە کەپێش خۆی کەوتوون. هەروەها بۆ ئەوەی محمدی لەئیسلامدا نارد تا بەسەر هەموو ئایینەکانی دیکەدا زاڵی بکات، بەمانایەکی دیکە سەرباری ئەوەی قورئانی بەزمانی عەرەبی دابەزاندووە کەچی محمدی بۆ هەموو مروڤایەتی ناردووە.

بەڵام لەسورەتی (فصلت-44)دا

وَلَوْ جَعَلْنَاهُ قُرْآنًا أَعْجَمِيًّا لَّقَالُوا لَوْلا فُصِّلَتْ آيَاتُهُ أَأَعْجَمِيٌّ وَعَرَبِيٌّ قُلْ هُوَ لِلَّذِينَ آمَنُوا هُدًى وَشِفَاء

(ئەگەر ئەم قورئانەمان بەزمانێکیتر بناردایە دەیانووت ئەوە نەدەبوو ئایەتەکان روونو ئاشکرابوونایەو بەزمانی خۆمان بوایە، چۆن دەبێت قورئان بەزمانی بێگانە بێت لەکاتێکدا محمد عەرەبە؟ ئەی محمد تۆش پێیان بڵێ: ئەم قورئانە بۆ ئەو کەسانەیە کەبڕوایان هێناوە کەبۆ ئەوانە هیدایەتکەران دەرمانە).

بەم پێیە ئەگەر قورئان بەزمانی بێگانە بهاتایە عەرەبەکان مانیان دەگرتو دەیانوت بۆچی ئایەتەکانی بەزمانی خۆمان بۆ روون نەکردوینەتەوە. کەواتە بۆ غەیرە عەرەبیش هەیە بڵێت خوا پەیامبەری بۆ هیچ نەتەوەیەك نەناردووە

بەزمانەكەی ئەو نەتەوەیە نەبێت. جا كەواتە لەبەر ئەوەی قورئان بەزمانی عەرەبی هاتووە ئەوە بۆئێمە نەهاتووە چونكە وەرگێڕانی بۆ زمانی ئێمە موعجیزەی زمانەوانی ون دەكات.

بە پێی ئەوەی محمد وەك پەیامبەرەكانی دیكە موعجیزەی ماددی نەبووەو هەموو موعجیزەیەكی تەنها قورئانە، جا ئەگەر لەئەنجامی وەرگێرانی قورئان بۆ زمانێكی دیكە ئەم موعجیزەیەی ون بكات ئەو بەهایەی نامێنێت تا قەناعەت بەخەڵكی بكات بەوەی قورئان موعجیزەیە.

سورەتی (الشعراء 193-201) لەم مەسەلەیە دڵنیامان دەكاتەوەو دەڵێت:

على قلبك

(بەزمانێكی عەرەبی پاراوو روون، باسكردنی ئەم قورئانە لەكتێبە پێشینەكاندا هەیە، ئایا ئەمانە نەبوونەتە بەڵگە كەزانایانی بەنی ئیسرائیل لەم بارەیەوە شت دەزانن؟ خۆ ئەگەر قۆرئانمان لەسەر غەیرە عەرەب دابەزاندایە، هەروەها بیخوێندایە بەسەریانەوە هەر بڕوایان نەدەكرد، هەر ئاواش رێگەی قورئان لەدڵی تاوانباراندا جێگیر دەكەین، ئەوانیش بڕوای پێناهێنن تا عەزابی بەسوێ بەچاویی خۆیان نەبینن).

ئەوەتا قورئان پێمان دەڵێت گەر قورئان بەزمانی عەرەبی بۆ بێگانە دابەزیبایە بروایان پێنەدەهێنا تا عەزابی بەسوێ دەدران، ئەو عەزابەش رۆژی قیامەتە.

لەهەمان ئەو کاتەی قورئان پێمان دەڵێ ئیسلام بۆ هەموو خەڵکی دابەزیوە کەچی لەئایەتی (المائدە– 47) دەڵێ:

وَلْيَحْكُمْ أَهْلُ الإِنْجِيلِ بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ فِيهِ وَمَن لَّمْ يَحْكُم بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ

(دەبا شوێنکەوتوانی ئینجیل شوێنکەوتەی رێنماییەکانی خوا بن کەلەئینجیلدا دابەزیوە، ئەوانەی لەسەر رێنماییەکانی خوا داوەری نەکەن ناپاکو لەسنوور دەرچوانن).

هەروەها لەئایەتی (68)ی هەمان سورەت دەڵێ:

قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لَسْتُمْ عَلَى شَيْءٍ حَتَّىَ تُقِيمُواْ التَّوْرَاةَ وَالإِنجِيلَ وَمَا أُنزِلَ إِلَيْكُم مِّن رَّبِّكُمْ

(بلێ ئەی ئەهلی کتێب ئێوە لەسەر هیچ رێنماییەك نین هەتا بەچاكی پەیڕەوی تەورات وئینجیلو دابەزیوەکانی بکەن).

مانای ئەم دوو ئایەتە ئەوەیە کەیەهوودی ومەسیحی پێویستە لەسەریان شوێنکەوتەی تەوارتو ئینجیل بن بەوە داوەری بکەن کەتێیاندا هاتووە.

هەر دەشبێت زانایانی ئیسلام بلێن کەئەم دوو ئایەتە مەنسوخە (واتە حوكمی ئەم دوو ئایەتە لەكارخراوەو حوكمی دیكە هاتۆتە شوێنی) بەڵام لەبەر ئەوەی سەرچاوەی یەكەمەوە ئەم دوو ئایەتە دابەزیون بەڵگەن بۆ ئەوەی خوا ویستوویەتی یەهوودو مەسیحی گەر بۆماوەیەكیش بێت شوێنكەوتەی یاساكانی تەورات‌و ئینجیل بن، واتە تا ئەو كاتەی نەسخ بوونەتەوە، ئەگەر بەراستی نەسخ بوو بێتنەوە.

قورئان زۆر لەوە دوورتر دەڕوا‌و لەهەمان سورەت69 دەڵێ:

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُواْ وَالَّذِينَ هَادُواْ وَالصَّابِؤُونَ وَالنَّصَارَى مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ وَعَمِلَ صَالِحًا فَلاَ خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلاَ هُمْ يَحْزَنُونَ.

(ئەو كەسانەی بڕوایان بەئیسلام هێناو ئەوانەی كەهیدایەت دران‌و ئەوانەی صابئەو یەهوودی‌و مەسیحی بوون، هەریەك لەوان گەر باوەڕی بەخواو ڕۆژی دوایی هەبوو ئەوا نەترس‌و بیم یەخەیان دەگرێ‌و نەخەم‌و پەژارە بەرەوڕوویان دەبێتەوە).

جا لەبەر ئەوەی یەهوودی‌و نەصرانیەكان بڕوایان بەخواو ڕۆژی دوایی هەبێ‌و هەر كەسێ كارو كردەوەی چاك بكات ئیتر ترسی لەسەر نییەو پێویستیش ناكات ببێتە موسڵمان.

بەڵام ئایا چۆن پاساویی ئەوە دەداتەوە کەصائبەکان هیچ ترسیان لەسەر نییەو خەمو پەژارەش ڕوویان تێناکان..؟ لەبنەڕەتدا صائبەکان فارس بوونو بتیان دەپەرست. (ابن کثیر) لەتەفسیری ئەم ئایەتەدا دەڵێ: (ئەم ئایەتە لەسەر هەواددارانی سەلمانی فارسی دابەزیوە، جالەبەرئەوەی سەلمان یەکێك بووە لەکەسە نزیکەکانی پەیامبەر ڕۆژێك لەگەڵی دادەنیشێو باسی صائیبەکانی بۆدەکات. کەپێش ئەوەی محمد بێتە پەیامبەر باوەڕیان بەمحمد هێناوە. پەیامبەریش پێی دەڵێت ئەوانە ئەهلی دۆزەخن. ئەم قسەیە کاری کردە دەروونی سەلمانی فارسیو خەفەت گرتی. ئیتر خوا ئەم ئایەتەی دابەزاند کەتێیدا دەڵێ ئەو صائبانە هیچ ترسێکیان لەسەر نییەو پەژارە دایاناگرێ.

لەهەموو مێژووی فارسدا بەو پاشماوە هەڵکۆڵراوانەشەوە کەکۆنو ئێستا دۆزراونەتەوە شتێك نییە نیشانە بێت بۆ ئەوەی کەصائبە کەسانێکی ئایینی بن یان خود بڕوایان بەمحمد هێنابێت پێش ئەوەی ببێتە پەیامبەر. کەواتە لەبەر ئەوە صائبەکان چوونەتە ناو لیستی ئەوانەی کەترسیان لەسەر نییە یان پەژارە دایاناگرێ بۆ قایلبوونی دڵی سەلمانی فارسی بووە چونکە لەکاتی باسکردنیاندا پەیامبەر وتبوونی لەئەهلی دۆزەخنو ئەویش خەفەتی بۆ خواردوون.

کاتێکیش چه‌ند یه‌هودییه‌ك هاتنه لای پەیامبه‌ر تا له‌سه‌ر ئه‌و شته‌ی ناکۆکییان تێکه‌وتبوو داوه‌رییان بکات، خوا به‌پەیامبه‌ر ده‌ڵێ:

وَكَيْفَ يُحَكِّمُونَكَ وَعِندَهُمُ التَّوْرَاةُ فِيهَا حُكْمُ اللّهِ ثُمَّ يَتَوَلَّوْنَ مِن بَعْدِ ذَلِكَ وَمَا أُوْلَئِكَ بِالْمُؤْمِنِينَ (المائدة–43)

چۆن ئه‌وانه تۆ ده‌که‌نه داوه‌ر له‌کاتێکدا ئه‌وان ته‌وراتیان هه‌یه‌و له‌ناویدا یاسای خوا هه‌یه‌و پشتی لێهه‌ڵده‌که‌ن، ئه‌وانه بڕوادار نین).

له‌م ئایه‌ته ئه‌وه تێده‌گه‌ین که‌یاساکانی ته‌ورات هه‌مان یاساکانی قورئانن‌و به‌شوێنیدا ئه‌وه دێت که‌جیاوازی له‌نێوان ته‌ورات‌و ئینجیلدا نییه‌و یه‌هودییه‌کان پێویستیان به‌محمد نه‌بووه داوه‌ریان بکات.

هه‌ر له‌دوای ئه‌و ئایه‌ته ده‌ڵێ:

إِنَّا أَنزَلْنَا التَّوْرَاةَ فِيهَا هُدًى وَنُورٌ يَحْكُمُ بِهَا النَّبِيُّونَ الَّذِينَ أَسْلَمُواْ لِلَّذِينَ هَادُواْ وَالرَّبَّانِيُّونَ وَالأَحْبَارُ بِمَا اسْتُحْفِظُواْ مِن كِتَابِ اللّهِ وَكَانُواْ عَلَيْهِ شُهَدَاء فَلاَ تَخْشَوُاْ النَّاسَ وَاخْشَوْنِ وَلاَ تَشْتَرُواْ بِآيَاتِي ثَمَنًا قَلِيلاً وَمَن لَّمْ يَحْكُم بِمَا أَنزَلَ اللّهُ فَأُوْلَئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ

(ته‌وراتمان دابه‌زاندووه یاساو ڕێنمووی تێدابووه، نووروو ڕووناکیش بوو، پەیامبه‌ره‌کان داوه‌ری ئه‌و که‌سانه‌یان پێده‌کرد که‌هیدایه‌ت درابوون له‌گه‌ڵ

خواناسو زاناو شەرعناسو پارێزەرانی کتێبی تەورات کەهەر خۆیان شاهیدیان لەسەردەدا).

لێرەدا خوا دەڵێت تەوراتمان دابەزاند تا پەیامبەرەکان داوەری پێبکەن، ئێمە ئەوەش دەزانین کەتەورات لەسەر موسا دابەزیو لە دوای موساش تەنها عیساو محمد هەبوون، جا ئایا خوا مەبەستی ئەوە بوو محمد بەتەورات داوەری بکات یاخود ئەمەش یەکێکە لەو ئایەتانەی محمد ویستوویەتی دڵیی یەهودییەکانی پێڕاگری؟.

لەسورەتی (ال عمران-112-115) خوا لەسەر یەهودییەکان قسە دەکاتو دەڵێت:

لَيْسُواْ سَوَاء مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ أُمَّةٌ قَائِمَةٌ يَتْلُونَ آيَاتِ اللّهِ آنَاء اللَّيْلِ وَهُمْ يَسْجُدُونَ يُؤْمِنُونَ بِاللّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنكَرِ وَيُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَأُوْلَئِكَ مِنَ الصَّالِحِينَ وَمَا يَفْعَلُواْ مِنْ خَيْرٍ فَلَن يُكْفَرُوْهُ وَاللّهُ عَلِيمٌ بِالْمُتَّقِينَ

(یەهودیو مەسیحی وەك یەك نین بەڵكو هەندێکیان هەن لەشەودا ئایەتەکانی خوا دەخوێننو کڕنۆش دەبەن، بڕوایان بەخواو ڕۆژی دوایی هەیەو فەرمان بەچاکەو نەهی لەخراپە دەکەن زۆر بەپەلەن بۆ خێرو چاکە ئەوانە

له‌چاكه‌خوازانن، ئه‌و چاكانه‌ی ده‌یكه‌ن به‌فیڕۆ ناچێت خواش زانایه به‌و كه‌سانه‌ی پارێزكارو بڕوادارن).

ئه‌وه‌تا خوا ده‌ڵێ یه‌هودییه‌كان هه‌موویان وه‌ك یه‌ك نین، تێیاندا هه‌یه ته‌ورات ده‌خوێنێته‌وه‌و بڕوایان به‌خوا هه‌یه‌و له‌چاكه‌كارانن، له‌به‌ر ئه‌م هۆیه محمد هه‌قی نه‌بوو بیانكوژێ‌و ژن‌و منداڵه‌كانیان له‌ماڵه‌كانی خۆیان ده‌ربه‌ده‌ر بكات. به‌ڵام ڕاڤه‌كارانی ئیسلام ده‌ڵێن خوا مه‌به‌ستی ئه‌و یه‌هودییانه‌یه كه‌بوونه موسڵمان‌و بڕوایان به‌محمد هێنا، له‌ڕێگه‌ی كتێبه مێژووییه‌كانه‌وه ئه‌وه ده‌زانین هه‌ندێك له‌یه‌هودییه‌كان بوونه موسڵمان كه‌له‌ژماره‌ی په‌نجه‌كانی ده‌ست زۆرتر نه‌بوون ئه‌وانه‌یش: (عبدالله بن سلام وسعلبه بن سعیه واسید بن سعیه واسید بن عبید بوون.[1] به‌ڵام یه‌هودییه‌كانی تر محمد كوشتنی‌و ژنه‌كانی به‌سه‌بایا كردن‌و ئه‌وانی دیكه‌ش به‌ره‌و شام كۆڕه‌ویان كرد. چوار یان پێنج كه‌س كه‌بوونه‌ته موسڵمان نابنه نه‌ته‌وه‌یه‌ك‌و نه‌بوونه‌ته پێگه‌یه‌كی گه‌وره تاخوا له‌م ئایه‌ته‌دا باسیان بكات.

له‌سوره‌تی (الشوری-19) خوا ده‌ڵێ:

{اللَّهُ لَطِيفٌ بِعِبَادِهِ يَرْزُقُ مَن يَشَاء وَهُوَ الْقَوِيُّ العَزِيزُ}

---

[1] تفسیر القرطبی للآیة 113 من سورة آل عمران

(خوا هاوسۆزە لەگەڵ پەرستیارانی خۆیداو رزقی ئەوانەش دەدات کەخۆی مەیلی لێیە).

(ابن كثير) لەتەفسیری ئەم ئایەتەدا دەڵێ: (لەم ئایەتەدا خوا هەواڵی هاوسۆزی خۆیمان لەبەرامبەر دروستکراوەکانی خۆی نیشان دەدات کەرزقیان دەداو کەسیان لەبیرناکات، رزقەکەی یەکسانە داوێنپاك بێت یان داوێنپیس).

هەروەها لەسورەتی (هود-6)دا:

وَمَا مِن دَابَّةٍ فِي الأَرْضِ إِلاَّ عَلَى اللَّهِ رِزْقُهَا وَيَعْلَمُ مُسْتَقَرَّهَا وَمُسْتَوْدَعَهَا كُلٌّ فِي كِتَابٍ مُّبِينٍ.

(هیچ زیندەوەرێك نییە لەزەویدا کەرزقو رۆزییەکەی لەسەرخوا نەبێت).

لێرەدا خوا رایگەیاندووە کەئەو رزقی دروستکراوەکانی خۆی لەتەواوی وردو درشتی زەوی بەبچووكو گەورەوە، بەئاوی‌و وشکاییەوە دەدات. کەواتە ئەمە چەمکی ئەم ئایەتەیە، ئەی بۆچی هەموو ساڵێك لەشاشەکانی تەلەفزیۆنەوە دەبینین ملیۆنەها منداڵو ژنو پیاوی پیر لەکاریگەری برسێتی ولاتانی ئەسیوبیاو سۆماڵو چەند دەوڵەتێکی دیکەی ئەفریقی دەمرن؟؟؟ ئایا ئەمە بۆ ئەوە دەگەڕێتەوە کەموسڵمان نین؟ لەکاتێکدا ئیبن کەسیر پێمان دەڵێ خوا کەس لەبیر ناکات

باش بێت یان خراپ. ئایا دەکرێ حوکمی ئەم ئایەتە بگەڕێتەوە بۆ ئەو ئایەتەی کەدەڵێت

{وَمَن يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَل لَّهُ مَخْرَجًا, وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ (2-3) سورة الطلاق

جا ئایا خوا رزقی تەنها ئەوانە دەدات کەملکەچی دەبن یاخود ئەوە چۆنە کەبەچاوی خۆمان دووبارەبوونەوەی برسێتی لەئەفریقا دەبینین؟

لەسورەتی (الزمرف-11) دەڵێ:

{وَالَّذِي نَزَّلَ مِنَ السَّمَاء مَاء بِقَدَرٍ فَأَنشَرْنَا بِهِ بَلْدَةً مَّيْتًا كَذَلِكَ تُخْرَجُونَ}

ئەو خوایە بەئەندازەیەکی دیاریکراو بارانی باراندووەو بەو بارانەش وڵاتی وشك‌و مردوومان زیندوو کردۆتەوە، ئاواش ئێوە لەگۆڕەکانتان دێنە دەرەوە.

تەفسیری جەلالەین دەڵێت: (خوا بەپێی پێویستی باران دەبارێنێت، بەلێشاو نایرێژێت). بەپێچەوانەی ئەم تەفسیرەوە دەبینین هەمووساڵێك هەندێك وڵات وەك هێندو بەنگلادش و..تاد بەهۆی زۆریی بارانبارینەوەو نوقمی لافاو دەبن کەدەبێتە هۆی مردنی سەدان کەس ئەگەر نەڵێین هەزاران.!!! لەکاتێکدا بێبارانی‌و ووشکە ساڵی ژمارەیەکی هێجگار زۆر لەدانیشتوانی کیشوەری ئەفریقا

دەكوژێت، جا ئایا ئەو ڕێژە بارانەیەی لەهەندێ وولاّتانی دیکە دەبارێن بەپێی پێویستی خۆیانن؟

لە سورەتی (الروم-20) قورئان پێمان دەڵێ کەخوا مرۆڤی لەخۆڵ درووست کردووە:

{وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَكُم مِّن تُرَابٍ ثُمَّ إِذَا أَنتُم بَشَرٌ تَنتَشِرُونَ}

کەچی لەسورەتی (الانبیا-30) قورئان دەڵێ:

{ وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاء كُلَّ شَيْءٍ حَيّ أَفَلَا يُؤْمِنُونَ}

(ئێمە وامان کردووە لەئاو گیان بکەینە بەری هەموو شتێك، ئیتر ئایا بڕوا ناهێنن)

لەبەر ئەوەی مروڤ مەخلۆقیکی گیانلەبەرە کەواتە لەئاو دروست کراوە, بەلاّم ئایەتی پێشوو پێمان دەڵێت لەخۆڵ.

قورئان باسی ڕۆژی قیامەت دەکاو زۆر ورد وەسفی جۆرەها ئەشکەنجە دەکات کەبەراستی ترسناکە، هیچ گومانیش لەمەدا نییە، بەلاّم خالّی نییە لەچەمکی دژ بەیەك بۆ نموونە لەسورەتی: (المؤمنین-101)

{فَإِذَا نُفِخَ فِي الصُّورِ فَلَا أَنسَابَ بَيْنَهُمْ يَوْمَئِذٍ وَلَا يَتَسَاءلُونَ}

(جاكاتێك فوو ده‌كرێت به‌كۆتاییه‌كانی هه‌موو شتێكدا (نه‌مانی ژیانی ئه‌م دونیاو ڕوودانی ڕۆژی قیامه‌ت) هیچ په‌یوه‌ندییه‌كی خزمایه‌تی نه‌ماوه‌و كه‌س له‌كه‌س ناپرسێته‌وه‌).

ئه‌مه‌ش واته له‌ڕۆژی لێپرسینه‌وه‌دا گه‌ر كه‌سێك كوڕێكی یان كچێكی خۆی ببینی هیچ گرنگییه‌كیان پێنادات‌و ناپرسێته‌وه‌. (ولایتسالون) كه‌س له‌كه‌س ناپرسێته‌وه‌).

له‌سوره‌تی (القصص–66)یشدا

{فَعَمِيَتْ عَلَيْهِمُ الْأَنبَاء يَوْمَئِذٍ فَهُمْ لَا يَتَسَاءلُونَ}

له‌سه‌ختی ئه‌و ڕۆژه‌ هه‌موو هه‌واڵێك پشتگوێ ده‌خه‌ن كه‌س له‌كه‌س پرسیار ناكات.

هه‌روه‌ها له‌سوره‌تی (المعارج–10) ده‌ڵێ

{وَلَا يَسْأَلُ حَمِيمٌ حَمِيمًا}

(دۆستی گیانی به‌گیانی له‌دۆستی گیانی به‌گیانی خۆی ناپرسێته‌وه‌).

له‌ئایه‌تێكی دیكه‌شدا ده‌ڵێ:

{يَوْمَ يَفِرُّ الْمَرْءُ مِنْ أَخِيهِ} (34) سورة عبس

ڕۆژێك كه‌ برا له‌براكه‌ی ڕاده‌كاو هه‌ڵدێت.

ئەمەش وێنایەکی خەڵکییە لەوپەڕی ترس و تۆقیندا، بەهەموو لایەکدا رادەکەن و کاتیان نییە قسە لەگەڵ یەکتر بکەن ئەگەر کەسوکاری یەکتریش بن. بەڵام لەدژەوانەیەکدا سورەتی (الصافات26-27) شتێکی دیکە دەڵێ:

{بَلْ هُمُ الْيَوْمَ مُسْتَسْلِمُونَ وَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ يَتَسَاءلُونَ}

(بەڵکو ئەو رۆژە هەموویان تەسلیم بوون و بێدەسەڵاتن، روودەکەنە یەکتری و بەتوندی قسە لەگەڵ یەکتردەکەن و پرسیار لەیەکتر دەکەن و یەکتر تاوانبار دەکەن).

هەروەها لەرۆژی قیامەتدا هەموو کەسێك کتێبێکی دەدەنە دەست کەفریشتە هەموو کارکردوەکانی ئەو کەسەی بەچاك و خراپەوە نووسیوە و داوای لێدەکات کتێبەکەی بخوێنێتەوە دان بەتاوانەکانیدا بنێ:

وَكُلَّ إِنسَانٍ أَلْزَمْنَاهُ طَائِرَهُ فِي عُنُقِهِ وَنُخْرِجُ لَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ كِتَابًا يَلْقَاهُ مَنشُورًا اقْرَأْ كِتَابَكَ كَفَى بِنَفْسِكَ الْيَوْمَ عَلَيْكَ حَسِيبًا. الاسراء 13و14)

بەڵام چۆن مرۆڤ کتێبەکەی خۆی دەخوێنێتەوە کەکەرو کوێرو لاڵە:

وَنَحْشُرُهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَى وُجُوهِهِمْ عُمْيًا وَبُكْمًا وَصُمًّا مَّأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ كُلَّمَا خَبَتْ زِدْنَاهُمْ سَعِيرًا (الاسرا-97)

(لەرۆژی قیامەتدا لەسەر ڕوو کۆیان دەکەینەوە کەڕو کوێرو لاڵ حەشریان دەکەین‌و شوێنگەیان هەردۆزەخەو هەرکات بلێسەی نەما زیادی دەکەینەوە.

هەرووەها لەسورەتی (طه –124) دا دەڵێ:

{وَمَنْ أَعْرَضَ عَن ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنكًا وَنَحْشُرُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَعْمَى}

(هەرکەس پشتبکاتە بەرنامەی من ئەوە ژیانێکی تاڵی دەبێت، لەرۆژی قیامەتیشدا بەکوێری حەشری دەکەین). جا ئایا کوێر دەتوانێ بخوێنێتەوە کەلە رۆژی قیامەتدا تێیدا خوا بەکوێری‌و کەڕی حەشری دەکات؟؟ هەروەها لاڵیشیان دەکات‌و ناتوانن قسە بکەن (صم بکم عمی)؟؟؟

لەسورەتی (المرسلات 36/34) لەو مەسەلەیە دڵنیامان دەکاتەوە:

{وَيْلٌ يوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ, هَذَا يَوْمُ لَا يَنطِقُونَ, وَلَا يُؤْذَنُ لَهُمْ فَيَعْتَذِرُونَ}

ئاهو ناڵە لەو رۆژەدا بۆ ئەوانەی بەرنامەی خوا بەدرۆ دەخەنەوە، ئەو رۆژە قسەناکەن، هیچ مۆڵەتیشیان نادرێتێ پاکانە بکەن).

هەرووەها لەسورەتی (یس–65)

{الْيَوْمَ نَخْتِمُ عَلَى أَفْوَاهِهِمْ وَتُكَلِّمُنَا أَيْدِيهِمْ وَتَشْهَدُ أَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ}

(ئەمڕۆ ئێمە مۆر دەدەین لەدەمیان، لەجیاتی دەمیان دەستیان قسە دەکات‌و قاچەکانیان شاهیدی لەسەر ئەوە دەدەن کەچی لەکارو کردەوەیان دەدورنەوە).

لێرەدا دەبینین بەبێ هیچ گومانێك ڕێگەنادرێت بەهیچ کەسێك لەڕۆژی قیامەتدا قسە بکات چونکە خوا مۆری داوە بەدەمیانەوە، لەجیاتی دەمیان پێیستو دەستو قاچ قسە دەکەنو شاهیدی کردەوەکانی دەدەن کەزمانیان نییە. ڕەنگە مرۆڤ بپرسێ چۆن (پێست) زانی خاوەنەکەی لەو دونیا چی کردووە لەکاتێکدا پێست نەقسە دەکاو نەدەبینێ ؟؟ بەم شێوەیەش ناتوانی شاهیدی لەسەر خاوەنەکەی بدات چونکە شاهیدی نەك لەپێستێك بەڵکو لەمرۆڤیش وەرناگیرێ گەر ڕووداوێك بەچاوی خۆی نەبینێو بەبیستن نەیبیستێ.

گەر واز لەمانە بهێنینو بیانخەینە لاوەو تەنها لەسەر ئەو خاڵە بوەستین کەمرۆڤ توانای قسەکردنی نییە لەڕۆژی قیامەتدا لەسورەتی (الصافات-27)دا شتی دیکەمان پێدەڵێت:

وَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ

لەو ڕۆژەدا ڕوو دەکەنە یەکترو قسە دەکەنو یەکتری تاوانبار دەکەن.

چۆن پرسیار لەیەکتر دەکەن لەکاتێکدا ئەوانە ناتوانن قسە بکەنو مۆر دراوە لەدەمیان؟

یاخود سورەتی (فصلت20-21)

{حَتَّى إِذَا مَا جَاؤُوهَا شَهِدَ عَلَيْهِمْ سَمْعُهُمْ وَأَبْصَارُهُمْ وَجُلُودُهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ, وَقَالُوا لِجُلُودِهِمْ لِمَ شَهِدتُّمْ عَلَيْنَا قَالُوا أَنطَقَنَا اللَّهُ الَّذِي أَنطَقَ كُلَّ شَيْءٍ وَهُوَ خَلَقَكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ}

(هەتا دەگەنە ئاستی ئاگری دۆزەخ گوێو چاوو پێستەکانیان شاهیدی ئەوە دەدەن کەچ کاروکردەوەیەکی خراپیان ئەنجامداوە, بەپێستەکانیان وت بۆ لەسەرمان شاهێدیتاندا؟؟ وتیان خوا ئێمەی هێناوەتە زمان کەهەموو شتێکی هێناوەتە زمانو هەر ئەو بوو یەکەمجار ئێوەی دروستکردووەو بۆ ئەویش دەگەڕێنەوە).

چۆن توانیان پرسیار لەپێستەکانیان بکەن لەکاتێکدا مۆر دراوە بەدەمیانداو ناتوانن قسە بکەن؟؟!!

لە سورەتی (الحاقه–19) دەڵێ:

{فَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ فَيَقُولُ هَاؤُمُ اقْرَؤُوا كِتَابِيَهْ}

(جا ئەوەی نامەی کردەوەکانی درایە دەستی ڕاستی دەڵێت ئا ئەوەتا نامەی کردەوەکانم بیخوێنەوە..تاد). وەك لەم ئایەتەدا دەبینین قسە دەکەن سەرباری ئەوەی لەئایەتەکەی پێشوودا وترابوو مۆر لەدەمیان دراوە. هەروەها

{ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَكْفُرُ بَعْضُكُم بِبَعْضٍ وَيَلْعَنُ بَعْضُكُم بَعْضًا } (25) سورة العنكبوت

(دوایی لەرۆژی قیامەتدا یەکتری بەنەفرەت دەکەن).

چۆن یەکتری نەفرەت دەکەین لەکاتێکدا دەممان مۆری لێدراوە؟!

جا لەبەر ئەوەی خوا مۆری داوە لەدەمیانو لەجیاتی دەمیان پێستو دەستو قاچیان هاتوونەتە گۆو شاهیدی دەدەن ئیتر پێویست ناکات پرسیاری کردەوەکانیان لێبکرێت..! سورەتی (الرحمن39) پێمان دەڵێت

{فَيَوْمَئِذٍ لَّا يُسْأَلُ عَن ذَنبِهِ إِنسٌ وَلَا جَانٌّ}

لەو رۆژەدا هیچ کەس لەمروڤو جنۆکە پرسیار دەربارەی تاوانەکانیان ناکرێ).

ئەم دیرە لۆژیکیە، بەلأم سورەتی (الحجر-92) تەواو دژەوانەیە

{فَوَرَبِّكَ لَنَسْأَلَنَّهُمْ أَجْمَعِيْنَ}

(سوێند بەپەروەردەگارت پرسیار لەهەر هەموویان دەکەین.

هەتا ئێستاش قسە لەرۆژی قیامەت دەکەین، ئەو رۆژەی حەشری مرۆڤو جنۆکەی تێدا دەکرێت هەروەك سورەتی (الانعام-128) دەڵێ:

وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ قَدِ اسْتَكْثَرْتُم مِّنَ الإِنسِ وَقَالَ أَوْلِيَاؤُهُم مِّنَ الإِنسِ رَبَّنَا اسْتَمْتَعَ بَعْضُنَا بِبَعْضٍ وَبَلَغْنَا أَجَلَنَا الَّذِي أَجَّلْتَ لَنَا قَالَ النَّارُ مَثْوَاكُمْ خَالِدِينَ فِيهَا إِلاَّ مَا شَاء اللّهُ إِنَّ رَبَّكَ حَكِيمٌ عَلِيمٌ

... (ڕۆژێك دێت خوا حەشری هەموویان دەکاتو پێیان دەڵێت ئەی جنۆکەکان ئێوە زۆرتان لەمرۆڤ گومرا کرد، لەو لاشەوە شوێنکەوتوانیان لەمرۆڤ دەڵێن پەروەردگارا هەندێکمان سوودو خۆشیمان لەهەندێکیان وەرگرت گەیشتوینەتە ئەو ساتەی کەخۆت بۆت دیاری کردوین، خواش پێی وتن جێگەتان ئاگری دۆزەخە هەتا ماون تێیدا دەبن، مەگەر ئارەزووی شتێکی دیکە بکات، پەروەردگارت داناو زانایە).

ئەوەتا شوێنکەوتوانی مرۆڤ لەگەڵ خوادا قسە دەکەنو دەڵێن سوودو خۆشییان لەجنۆکە وەرگرتووەو جنۆکەش سوودو خۆشی لەمرۆڤ وەگرتووە، ئەم بیرۆکەیەش دەگەڕێتەوە بۆهەندێك فەرموودە کەدەڵێت هەندێك لەپیاوانی جنۆکە زەواجیان لەگەڵ ژنی مرۆڤ کردووە. گەر واز لەم باسە بهێنینو تەنها لەسەردۆزخ قسە بکەین کەمرۆڤو جنۆکە هەتا هەتایە تێیدا دەمێنێتەوە دەبینین لەسورەتی (هوود105-107) دەڵێ:

يَوْمَ يَأْتِ لاَ تَكَلَّمُ نَفْسٌ إِلاَّ بِإِذْنِهِ فَمِنْهُمْ شَقِيٌّ وَسَعِيدٌ, فَأَمَّا الَّذِينَ شَقُواْ فَفِي النَّارِ لَهُمْ فِيهَا زَفِيرٌ وَشَهِيقٌ, خَالِدِينَ فِيهَا مَا دَامَتِ السَّمَاوَاتُ وَالأَرْضُ إِلاَّ مَا شَاء رَبُّكَ إِنَّ رَبَّكَ فَعَّالٌ لِّمَا يُرِيدُ..

(ڕۆژێك دادێت مەگەر خوا مۆڵەت بدات دەنا هیچ كەس قسە لەگەڵ هیچ كەسدا ناكات، تێیاندایە بەدبەختو چارەڕەش، تێشیاندایە بەختەوەرو دڵخۆش، ئەوانەی بەدبەختو چارەڕەشن لەئاگرداو هەناسەدانیان سەختو دژوارە، هەتا ئاسمانو زەویش هەبن بۆ هەمیشە لەو ئاگرەدا دەمێننەوە, ئەوانەیش كەبەختیارن هەتا ئاسمانو زەوی هەبن بۆ هەمیشە لەبەهەشتداو هەتا هەتایە تێیدا دەمێننەوە مەگەر خوا مەیلی دیكەی هەبێت، پەروەردگارت بەخششەرەو هەرگیز بەخشینەكەی كۆتایی نایەت).

لێرەدا ئەم رستەیە تێناگەین كەدەڵێت مادام ئاسمانەكانو زەوی مابن هەتاهەتایە بەنەمری لەوێ دەبن..!! چونكە پێشتر ئەوەمان زانیوە كەجوبرەئیل هاواردەكاو دەڵێ ئەمرۆ رۆژی لێپرسینەوەیەو خەڵكی لەگۆڕەكانیان دێنە دەرەوە ئەملاو ئەولای ئاسمان وەك بەرگی ئەملاولای كتێبێك دەپێچرێتەوەو دادەخرێتو زەوی چیاكان دەبنە خورییەكی شیكراوە، لەرۆژی راگەیاندنی هەواڵەكەوە نەئاسمانەكان دەمێنن نەزەوی. دەشبێت لەسەر ئەم حوكمەوە ئەوە تێبگەین

کەمرۆڤو جنۆکە لەئاگردا زۆر نامێننەوە چونکە مانەوەی ئاسمانەکانو زەوی درێژەناکێشێ.

قورتوبی دەڵێت (لەسەر تەئویلکردنی ئەم ئایەتە ناکۆکی هەیە، هەندێك دەڵێن، لەوانەن زوحاك: مەبەستی لەئاسمانەکانو زەوی‌و بەهەشت‌و دۆزەخە. ئاسمان هەموو ئەوشتانە دەگرێتەوە کەلە سەروتەوەن‌و سێبەرمان بۆ دروست دەکەن، زەویش ئەو شوێنەیە کەقاچەکانتی لەسەر پەنا دەگرێت).

ئەم تەفسیرە هەوڵێکی رەشبینانەی قورتوبیە تا لەگێژاوی تەفسیرەکە خۆی قوتار بکات، چونکە خوا پێی نەگوتین بەهەشت‌و دۆزەخ ئاسمان‌و زەوی هەیە بەڵکو وتوویەتی فراوانی بەهەشت بەئەندازەی ئاسمان‌و زەوی گەورەیە, ئەو قسەیەی کەدەڵێت ئاسمان ئەوەیە کەلە سەرووتەوەیەو سێبەرمان بۆدرووست دەکات قسەیەکی هەڵەیە چونکە وتوویەتی (ئاسمان بەدەستەکانمان بینامان کردووە) بیناکردنیش لەبۆشایی چۆڵۆهۆڵیدا ناکرێ، ئاسمانیش سێبەرمان بۆ دروست ناکات بەتایبەتی لەئافریقاو ئەمەریکای باشوور چونکە شوێن هەن خۆر بەهەمیشەیی لەسەرروومانەوەیەو ئاوا نابێت.

گەر دوای ئەم لۆژیکە بکەوین دەتوانین بڵێین درەخت ئاسمانە چونکە لەسەرومانەوەیەو بشچینە ژێری ئەوا لەخۆرەوە سێبەرمان بۆ دروست ئەکات.

بەڵام راستی ئەوەیە خوا درەختەكەی بەدەست دروست نەكردووە بەڵكو دەبینین لەتۆویكی بچووكەوە بەدرێژایی چەند ساڵێك گەشە دەكاو پێدەگات. هەروەها بینای بەرزیش سێبەرمان بۆ دروست دەكات چونكە لەسەررومانەوەیە بەڵام لەئاسماندا نییە.

ئەو قسەیەشی كەدەڵێت قاچەكانی مرۆڤ لەهەر شوێنێك لەنگەر بگرێ ئەو شوێنە زەوییە، ئەم قسەیەش هەڵەیە چونكە مرۆڤ توانی بچێتە سەرمانگو ئەو قاچانەشی كەدایناو لەنگەری گرت زەوی نەبوو مانگ بوو. هەروەها قورئان دەڵێ: لەرۆژی قیامەتدا ئاسمان وەك دوو تویێ بەرگی پەڕاوێك لێكی دەنێ‌و دەیپێچێتەوەو زەوی‌و كەژو كێوەكان دەبنە خورییەكی شیكراوەی پێچراوە، یان {كَلَّا إِذَا دُكَّتِ الْأَرْضُ دَكًّا دَكًّا, وَجَاء رَبُّكَ وَالْمَلَكُ صَفًّا صَفًّا} (21-22) سورة الفجر

(نەخێر، رۆژی خۆی هەر دێتە پێش كەزەوی وردوخاش دەكرێ‌و لەناكاو دەدرێت بەیەكدا، پەروەردگارت دێت‌و فریشتەكانیش پۆل پۆل دێن.)

بەڵام لەسورەتی (الزمر-74) ئەو كەسانەی لەرۆژی قیامەتدا دەچنە بەهەشتەوە دەڵێن

{وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي صَدَقَنَا وَعْدَهُ وَأَوْرَثَنَا الْأَرْضَ نَتَبَوَّأُ مِنَ الْجَنَّةِ حَيْثُ نَشَاءَ فَنِعْمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ}.

(دەڵێن سوپاس بۆ ئەو خوایەی بەڵێنی خۆی بۆ ئێمە بردەسەر کردنییە وارسو خاوەنی زەوی و لەهەر شوێنێکی بەهەشت بمانەوێت بەختەوەرانە دەژین، بەراستی بەراستی ئەجری تێکۆشەران چاکە).

کەواتە بەهەشت لەسەر زەوی دەبێت و ئەوانە دەبنە خاوەنی کەکردەوەی چاکە دەکەن، پرسیارەکە لێرەدایە ئەوان چۆن دەبنە خاوەنی زەوی لەکاتێکدا زەوی بوەتە خوورییەکی شیکراوەی پێچراوە.؟؟ چونکە قورئان چەند جارێك ئەوەی دوویات کردۆتەوە کەرووبەری بەهەشت بەئەندازەی رووبەری زەوی و ئاسمانەکانە، ئیتر چۆن بەهەشت لەسەرزەوی دەبێت؟

قورئان لەسورەتی (التكوير-1) دەڵێ خۆر لەرۆژی قیامەتدا خڕ دەبێتەوە ، بەمەش واتێدەگەین کەئێستا بەبۆچوونی قورئان خۆر بازنەیەکی تەختەو دواتر لەرۆژی قیامەتدا وەك تۆپێکی لێدێت. (اذا الشمس كورت).

جا بۆ ئەوەی خوێنەر بزانێت کەئیسلام پێیوایە خۆر بازنەیەکی تەختە با بڕوانینە ئەو گوتەیەی پەیامبەر دەربارەی خۆر وتویەتی: (لەچەند سەندێکەوە ابي ذر الغفاري) دەڵێت لەگەڵ پەیامبەردا دەستم لەناو دەستیدا بوو، بەرەو خۆرئاوا

پیاسەمان دەكرد، تەماشای خۆرمان دەكرد ئاوا دەبوو، وتم ئەی پەیامبەری خوا ئەوە خۆر لەكوێ ئاوا دەبێ؟ وتی: لەئاسماندا ئاوا دەبێ دوایش لەئاسمانەوە بەرز دەبێتەوە بۆ ئاسمانێكی دیكەو بەرزدەبێتەوە تا دەگاتە ئاسمانی حەوتەمو دەگاتە ژێر عەرشی خوا، ئیتر لەبەردەم خوادا كڕنوش دەباو لەگەڵێشیدا ئەو فریشتانە كڕنۆش دەبەن كەبۆ كاروباری خۆر فەراهەم هاتوونو لەوكاتەدا لەگەڵیدان، ئینجا خۆر بەخوا دەڵێ: ئەی پەروەردگارم فەرمانم پێدەكەیت لەكوێوە هەڵبێم؟ بڕۆمەوە لەرۆژ ئاواوە هەڵبێمەوە یان لەشوێنی سەرهەڵدانەكەی یەكەم جارمەوە؟.

(ابي ذر الغفاري) بەردەوام دەبێو دەڵێ:[2] لەم بارەیەوە خوای گەورە لەقورئاندا وتویەتی (والشمس تجري لمستقر لها) (خۆر بەرارِەوی خۆیدا دەڕوا تا شوێن پەناگەی خۆی)و لەژێر عەرشی خوادا زیندانی دەكرێ (ذلك تقدير العزيز العليم) (ئەمەش گەورەییو زانایی بالآدەستێك دەردەخات). بەم حەدیسەدا دەردەكەوێت باوەڕیان وابووە خۆر بازنەیەكی تەختەو لەسەر لێواری خۆی دەوەستێت جا ئەگەر زەوی وەك تۆپێك خڕ بوایە نەیاندەوت كڕنوش دەبا

---

[2] تاريخ الطبري، المجلد الاول ص 46 (مصدر سابق)

چونكه خرِی بهجوڵه لار دهبێتهوهو رێك دهوهستێتهوهو ههرگیز بهدهموچاوی خۆیدا ناكهوێن.

ابن ئهجهریر وتویهتی: (التكویر) مانای كۆكردنهوهی شتێكه لهسهر یهك, وهك پێچكردنی مێزهر. مانای قسهكهی: پێكهوه كۆی كردهوهو پاشان پێچی پێداوهو گلۆڵهی كردووهو هاویشتویهتی, بۆیه تیشكهكهی رۆیشتووه. ههندێكیشیان وا شیی دهكهنهوه كه(كورت) بهمانای تیشكهكه لهدهستیدا. لهچهند سهنهدێكهوه ابن عباس پێمان دهڵێت (اذا الشمس كورت) مانای ئهوه دهگهیهنێت كه(تیشكهكه رۆیشتو تاریكی داهات). موجاهیدیش دهڵێ واته پوكایهوهو تاریكی داهات. قیتادهش دهڵێت: تیشكهكهی رۆیشت. ئهلرهبیع بن حهسیمیش دهڵێت: وشهی (كورت) مانای (هاویشتی) دهگهیهنێت. بهپێی ئهم لێكدانهوانه تێدهگهین كهلهرۆژی قیامهتدا خۆر نیه.

بهڵام بابروانینه سورهتی (الانسان-12) كاتێك كهخوا وهسفی بهههشت دهكات دهڵێت:

{وَجَزَاهُم بِمَا صَبَرُوا جَنَّةً وَحَرِيرًا }

(له پاداشتی خوراگریاندا بهههشتو ئاوریشمیان پێدهبهخشین، بهختهوهرهكان لهسهر كورسییهكان دانیشتوونو شانیان داناوه، نهگهرمای خۆر بیزاریان دهكاو

نەکزەی بای سارد نارەحەتیان دەکات، سێبەری درەختەکان بەشوێنەکەدا بڵاو بونەتەوەو میوەکانیش بەئاسانی لێدەکرێنەوەو لقو چڵەکانیان شۆڕ بوونەتەوە).
جا ئایا ئەو سێبەرە لەکوێوە هات گەر خۆر لەو کاتەدا نەبێت؟